Eduskunnan ympäristövaliokunta
YmV@eduskunta.fi

Asiantuntijalausunto
21.6.2022

Sari Tasa /TEM

Asia: E 67/2022 vp Valtioneuvoston selvitys: Komission tiedonanto EU:n tekstiilistrategiasta

Eduskunnan ympäristövaliokunta on pyytänyt työ- ja elinkeinoministeriöltä kirjallista asiantuntijalausuntoa Valtioneuvoston selvitykseen EU-komission tiedonannosta EU:n tekstiilistrategiasta.

EU:n tekstiilistrategiaan liittyvät havainnot

Työ- ja elinkeinoministeriö yhtyy pääosin Ympäristöministeriön kantoihin.

Tekstiiliala on merkittävä osa vihreää siirtymää ja luontainen kohde tarkastella kiertotalouden uusia liiketoimintamalleja ja teknologisia mahdollisuuksia. Tekstiilialalla on tullut esiin esimerkiksi jätemäärittelyn monimuotoiset haasteet. Tekstiileillä on jo pidempään käytössä olleita keräysjärjestelmiä hyväntekeväisyyslähtökohdista. Nyt tulisi määritellä ja miettiä jätestatuksen mukanaan tuomaa hallinnollista taakkaa, jotta siitä ei koituisi kohtuutonta haittaa uusien liiketoimintamallien rakentamiselle, pienyrittäjyydelle ja tekstiilien uudelleen käytölle. Kerätyn raaka-aineen laatu on oltava kohtuullista, jotta siitä saadaan lisäarvoa tuottavaa kierrätysmateriaalia. Kerätylle ja käsitellylle materiaalille on oltava kysyntää ja positiivinen suhtautuminen markkinoilla, jotta toiminnasta saadaan kannattavaa ja investointeihin kannustavaa.

Kokonaisuus lähteä laajentamaan ekosuunnitteludirektiiviä nähdään haasteelliseksi. Tarvitsemme hyvää ymmärrystä tuotteiden suunnitteluun liittyviin oikeudellisiin vaatimuksiin ja erityisesti harmonisointia monien eri säädösten välillä kemikaalisääntelystä prosesseihin, raaka-aineisiin ja tuotteisiin liittyen. Mutta strategian tavoitteet kestävyyden, korjattavuuden ja kierrätettävyyden kohentamiseksi nähdään tärkeiksi ja suomalaista teollisuutta ja työllisyyttä tukevaksi toimeksi. Kuten E-kirjeen luonnoksessa todetaan, korostamme tutkimuksen, tuotekehityksen ja innovaatioiden tärkeyttä niin tekstiilijätteen kierrätyksen kuin myös biopohjaisten kuitujen kehitystyössä. Vihreän siirtymän ja raaka-aineomavaraisuuden vauhdittamiseksi tarvitaan kannustavaa investointiympäristöä ja markkinaehtoista kysyntää.

Vihreän siirtymän edellyttämän koulutuksen ja osaamisen kehittämisestä on erittäin tärkeää pitää huolta. Jo nyt on tunnistettavissa monella sektorilla osaajapulaa, ja huolestuttavimpana ilmiönä pulaa osaavista kouluttajista.

Julkiset hankinnat on otettu mukaan yhtenä mahdollisena työkaluna tekstiilimurroksen edistämiseksi. Hankintakriteerien vaikuttavuus ja toimivuus on arvioitava moniulotteisesti.
Kuten tiedonannossa todetaan, ympäristövaikutusten kokonaisarviointi on tarpeen, ja siihen on otettava mukaan kansainvälinen arvoketju, joten tämä vaatii laajaa eurooppalaista ja kansainvälistä yhteistyötä.
Komission esitystä digitaalisesta tuotepassista on ennakoitu jo tiettyjen toimialojen puolelta, ja tekstiiliala on yksi näistä. Tämä tuo meille myös etua, jos kokeilujemme tuloksia pystytään tuomaan esiin ja hyödyntämään laajempaa järjestelmää rakennettaessa.
EU:n lainsäädännön kehittyminen on melko hidas, joten informaatio-ohjauksen työkaluina voitaisiin käyttää vapaaehtoisia sertifiointijärjestelmiä. Näistäkään ei saisi tulla merkittävää hallinnollista taakkaa toimijoille, vaan tuotetun tiedon tulisi palvella useampaa käyttötarkoitusta viranomaisraportoinnista yrityksen kestävyysraportointiin ja vihreän rahoituksen vaatimiin todenteisiin.

Tekstiilituottajiin ja –kierrättäjiin kohdistuva tuottajavastuu on vaativa kokonaisuus. EU-sääntelyvalmistelun ei tulisi pysäyttää tai hidastaa kansallisia hankkeita ja investointeja. Pidämme selonteossa esitettyä huolta EU:n tuottajavastuusääntelyn valmistelun aloittamisesta hyvin perusteltuna. Jäsenvaltioille tulee mahdollistaa erilaisia kansallisia ratkaisuja tekstiilijätteen jätehuollon järjestämiseksi. Toimiala on liikevaihdoltaan Suomessa vielä rajallinen, joten kotimaisten ja ulkomaisten toimijoiden tasapuolisten kilpailuolosuhteiden turvaamiseksi on välttämätöntä varmistaa, että kansainvälinen etäkauppa, ml. EU:n ulkopuoliset etäkauppiaat, saadaan kattavasti mukaan tuottajavastuujärjestelmään ja sitä koskevan valvonnan piiriin.

Taustaa

Työ- ja elinkeinoministeriö on ollut mukana valmistelemassa kansallista kiertotalouden edistämisohjelmaa ja Valtioneuvoston periaatepäätöstä sen pohjalta. Hallitusohjelman mukainen poikkihallinnollinen, strateginen kiertotalouden edistämisohjelma mittareineen valmistui 13.1.2021. Linkki ohjelmaan. Ohjelmasta muotoiltu Valtioneuvoston periaatepäätös hyväksyttiin 8.4.2021. Linkki VnP:hen. Tekstiiliteollisuus Suomessa on ollut aktiivinen kiertotalouden edistäjä ja edelläkävijä. Toimia on ollut käynnissä pitkään, erityisesti kansallisten tiekarttojen vauhdittamana.
Työ- ja elinkeinoministeriö on jakanut kehittämis- ja investointiavustuksia Sipilän ja Marinin hallitusohjelmien toimenpiteinä kuutena vuonna, ja viimeiset tänä keväänä. Avustukset ovat olleet de minimis-ehtoisia (max. 200 000 eur/ hakija). Tekstiilien kiertotalous on ollut yhtenä vahvana teemana avustettavissa hankkeissa. Esimerkiksi onnistuneista kohteista on Paimioon rakennettu pilottilaitos, jolle on nyt tulossa täyden mittakaavan laitosinvestointi Turkuun.
Lisäksi olemme tukeneet esim. Telaketju-nimellä kulkenutta ekosysteemihanketta Business Finlandin avustuksilla ja ohjelmatyöllä jo useita vuosia.

VTT:n tutkimuspanos tekstiilien kierrätykseen ja uusiutuvien materiaalien valmistukseen teollisuuden jätevirroista (puu, olki) on ollut kansainvälisesti vahvaa ja edistyksellistä. Tutkimustulosten perusteella Suomeen on rakenteilla jo mielenkiintoista uutta teollisuutta, viimeisimpänä uutiset Veitsiluodosta. Suomen kestävän kasvun ohjelman puitteissa on lähdössä liikkeelle isoja tekstiileihin liittyviä investointihankkeita.

Kuten esimerkeistä voidaan päätellä, innovaatioiden saattaminen markkinoille ei ole nopeaa, ja markkinoiden kysynnällä on tärkeä rooli. VTT on arvioinut, että Suomelle uudistunut tekstiiliteollisuus tarkoittaisi arviolta 1,2 miljardin euron investointeja, noin 17 000 uutta työpaikkaa ja maailmanlaajuisesti vahvistunutta mainetta kestävän kehityksen johtavana maana.

Tilannekuva

TEM teetti Suomen Tekstiili ja Muoti ry:n kanssa selvityksen alan kasvun paikoista. Tekijänä oli Owal group. Raportin mukaan tekstiili- ja vaatealan toimijoissa Suomessa korostuvat pienet yritykset, mikä on linjassa kansainvälisten markkinoiden yritysjakauman kanssa. Tekstiilialalla Suomessa toimii noin 600 yritystä, joista suurimpia ovat muun muassa muun muassa Suominen Kuitukankaat Oy, Ahlstrom-Munksjö ja Novita Oy. Alan liikevaihto on noin 470 miljoonaa euroa vuodessa. Sekä alan vienti- että kotimaanliikevaihto ovat olleet viime vuosina kasvussa. Vaatealalla puolestaan toimii Suomessa noin 830 yritystä, joista suurimpia ovat muun muassa Luhta, Marimekko, Reima ja Image Wear. Alan vuosittainen liikevaihto on noin 580 miljoonaa euroa vuodessa. Vuosittainen liikevaihto on ollut pienehkössä laskussa viime vuosina.

Kierrätyksen toimintamalleihin on painetta sekä yritysten että kuluttajien suunnalta: Yritykset ovat kiinnostuneita investoimaan suljetun kierron systeemeihin ja kierrätyksen toimintamallit vastaavat kuluttajien toiveisiin.

EU:n uusi tekstiilistrategia luo kehityspainetta, sillä lähivuosina on tulossa kierrätyskuitujen käyttöön liittyviä velvoitteita. Kansainvälisistä vaatealan yrityksistä 60 % investoi jo tai aikoo tänä vuonna investoida kierrätysjärjestelmään. Hiljattain julkaistun raportin mukaan suomalaisista 75 % olisi kiinnostuneita ostamaan kierrätyskuiduista valmistettuja tuotteita. Nuoret ovat muita ikäluokkia innokkaampia kierrätyskuitujen suhteen, ja eurooppalaisista nuorista 91 % olisi kiinnostuneita ostamaan kierrätyskuiduista valmistettuja vaatteita. Kuluttajien positiivinen suhtautuminen kierrätysmateriaaleihin lisää kasvupotentiaalia.

Raportissa esitettiin, että vaatesuunnittelun ja muodin tulee rakentua kiertotalouden kestävyyden periaatteelle alusta alkaen. Tuotteen suunnittelussa tulee määritellä käytettävät materiaalit, tuotteen elinkaaren pidentämisen mahdollisuudet esimerkiksi korjaamisen ja uudistamisen osalta sekä tuotteen elinkaaren päättyminen. Samoin tulee varmistaa kiertotalouden toteutuminen suunnittelun ja valittujen materiaalien näkökulmasta. Vaatteiden uudelleen myynti ja käyttö tulevat tulevaisuudessa kasvamaan, mikä lisää pitkäikäisen suunnittelun merkitystä. Kasvua vauhdittavat erityisesti käytettyjen tuotteiden puolella voimakkaasti kasvava verkkokauppa. Käytettyihin tuotteisiin erikoistuneiden toimijoiden lisäksi yhä useammat brändit lisäävät käytettyjen tuotteiden osuutta verkkokaupan lisäksi kivijalkamyymälöissään.

Yksittäisiä kasvun painopisteitä keskeisempää on vahvistaa läpileikkaavaa yhteistyötä, jolla pystytään luomaan tavoiteltavaa alan arvoa, kasvua ja vientiä. Tavoitteena on saavuttaa arvonnousu arvoketjusta. Tekstiilialan ekosysteemiä tulee tarkastella sekä tuotanto että kysyntä huomioiden. Markkinat teollisuuden tekstiilien osalta määräytyvät hinnan ja rahoitusehtojen mukaan, joissa kestävyyden useat ulottuvuudet alkavat olla jo näkyvissä esim. taksonomiassa tai YK:n kestävän kehityksen periaatteiden muodossa. Kuluttajamarkkinat ohjautuvat edelleen sekä hinnan että muiden markkinatekijöiden mukaan. Kestävyys on teemana vahvistumassa.

Automaatio, robotiikka ja digitalisaatio ovat merkittävässä roolissa yhdessä kuituihin liittyvän teknologiaosaamisen kanssa. Suomalaiset raaka-aineet eivät riitä korvaamaan kaikkea fossiilista tai epäkestävästi tuotettua tekstiilimateriaalia, mutta osaamistamme voidaan markkinoida erittäin vahvasti. TEM teettää syksyn 2022 aikana selvityksen kansainvälisen kilpailukykymme mittasuhteista, jotta jatkotoimenpiteet osattaisiin kohdistaa merkittävimmille markkinoille ja sektoreille.